

Hoffmann Mária¹
(Káty² 1910–Paks, 2008)
Baradné Koch Boglárka³

ÚGY JÖTTÜNK EL, HOGY MAJD VISSZAMEGYÜNK

Beszélgetés egy Bácskában született kántor-zenetanárnővel⁴

Hoffmann Mária Kátyon született, az elemi iskolában még magyarul tanulhatott, aztán édesapja magántanulója lett, és bejárt Újvidékre „az apácákhoz vizsgázni”. A zongora iránti szeretete korán megmutatkozott. Kezdetben az édesapja tanította őt is, majd zenei tanulmányait a Belohorszky–Szedlácsek-féle magán zeneiskolában folytatta tovább.

1933-ban kapott diplomát zongora szakon – „művészi érett”-nek nyilvánították a Bájity-zeneiskolában. Kátyon, majd Újvidéken adott zongoraórákat, 1941-ben kinevezték az Állami Tanítóképző Intézet zenetanárnőjévé. Később a Tárcaközi Bizottság tisztviselője lett, majd az Egészségházban teljesített szolgálatot, de eközben is folytatta az oktatást.

Vasárnaponként a magyar és a német evangélikus gyülekezetben orgonált, az evangélikus nőegyletben és a Luther Szövetségben is tevékenykedett. Több műkedvelő előadás zenei „betanítója” és zongoristája.

„Kátyon nagyon sok bajunk volt 1919-20 körül – mondja egy kérdésre válaszolva. – Péter király, aki Trianon által megkapta Bácskát, születésnapját ünnepelte, nagy parádét csináltak neki... Nagy ünnepek – például Szent István-nap – alkalmával azelőtt mindig küldték a gyertyákat a szemközti községváról, és mi ki is raktunk néhányat az ablakokba. Péter király

Hoffmann Mária az édesapjával

¹ Hoffmann Ferenc és Steiger Emma negyedik gyermeke

² Bács-Bodrog vármegye

³ Hoffman Ferenc dédunokája

⁴ Az interjú 1994-ben készült, a kézirat a Janus Pannonius Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékén megtalálható

A Bácskai legenda című színdarab szereplői, Hoffmann Mária a kép jobb oldalán, Újvidék, 1941. május

tartotta, hogy szerb szomszédaival szerbül váltson szót. „Egyik barátnőm, a szerb tanító lánya, miattam használta a magyart. Egyszer az ember nem vette észre, hogy valaki más nyelven beszél.” – A Kátyról szóló könyvben⁵ (az interjú készítője a rokoni kötelék miatt a családban megszokott tegeződésről nem mondott le) édesapát Hoffmann Franz néven emlegetik, és német tanítónak kiáltják ki. Hogy lehetséges ez? Egy német ember csak nem kereszteli a fiait Imrének és Gézának, a lányát pedig Jolánnak.

...ő mindig is magyarnak vallotta magát, mint ahogy a családi krónikában édesapjának ajánlva megfogalmazza:

„Te voltál, jó atyám, a példamutató,
Te voltál nevelő, magyar néptanító!
Te írtad a csodás Karlsbad városából,
Amikor nagy messze voltál otthonodtól:
Németnek születtem, magyar család lettem,
Mert a szép Magyarhont oly nagyon szerettem.
Mi tehát fiú- és unokák
bátran hangoztatjuk:

Magyarnak születtünk,
Magyar család lettünk,
Magyar a beszédünk,
Magyar az érzelmünk!
Magyar hon, mely fennállsz
Több mint ezer éve,
Hiszem, hogy talpraállsz!
Ez szívem reménye!”

Édesapja 1935-ben nyugdíjba ment, Mária abban az évben végzett a zeneiskolában. Kátyon nem lett volna tanítványa, ezért beköltöztek Újvidékre. Az ottani magyarok a Darányi Telepen éltek, a Hoffmann család azonban nem oda költözött. „Az anyám unokatestvére építésmérnökként nagyon jól keresett, három óriási háza egyikének emeletén lakott a családjával, mi lent kaptunk helyet három szobában.”

⁵ Frieden innen Frieden ausen, Katsch. Die Geschichte deutscher Kolonisten in einem serbisen Dorf. Herausgegeben im Auftrag des Heimortsausschusses Katsch. Oftersheim, 1988. (Béke kívül, béke belül Káty. Német telepesek története egy szerb faluban. A szülőhelyválasztmány megbízásából kiadva. Oftersheim, 1988 október)

Hirdetést sem kellett feladni, jelentkeztek a zongorán tanulni vágyók. „Tizenöt tanítványnál többet nem vállaltam. Szerbek, németek és magyarok egyaránt jöttek hozzám, akkor nem volt különbség, nem ilyen világ volt, mint most. A szerb gyerekekkel szerbül beszéltem az órán, a némettel németül... Egyszer össze-találkoztam az utcán a zsidó kántorral, aki egyben tanító is volt, azt mondta, milyen jó, hogy lát, hallotta, hogy bejöttünk lakni Újvidékre, és én leszek majd a helyettese. Sokáig kérttem magam, de végül kötélnek álltam, elmentem vele a zsidó templomba. Fölmentünk a kétemeletes kórusra – olyan volt, mint egy operaház. Leültem az orgonához, elém tette a kottát. A karmester dirigálta az énekkart, aztán néhány ütem után leintette, következett a másik darab. A nyolcvannégy éves rabbi örömtől sugárzó arccal jött föl a kórusra. Csak néhány alkalommal zenéltünk együtt, de nekem nagyon megtetszett a zsidó liturgia.”

„Amikor bejöttek a magyar csapatok, az egy örömnep volt – emlékezik édesapjához hasonlóan Hoffmann Mária. – Hazafelé mentünk a

Steiger Kazal Béla házának udvarán

Hoffmann Mária az újvidéki utcán, 1940

sötétített utcákon, egy csokor virágot vittem magammal. Egy keskeny utcácskán keresztül jöttek a magyar tankok a főtérre, süteményt, virágot és piros tojást dobáltak nekik az emberek. Húsvét volt. Nagy örömmel sétáltunk föl-alá, de láttunk néhány sunyi alakot... Amikor hazaértünk, a mamám azt mondta, hogy már nyugodtan levetkőzhetünk – napok óta ruhában aludtunk a gyakori riadó miatt. Éjfél előtt puská- és gránátropogásra ébredtünk... megtámadták a magyarokat a szerbek. Padlásokon, házról házra üldözték egymást, két-három napig az udvarra se tudtunk kimenni, mert egyik házból a másikba süvítettek a golyók.

1942-ben a partizánakciókat akarták a magyarok megbosszulni – emlékezik Hoffmann Mária –, nagy razzia volt. De ez már politika, senki sem tudja pontosan, hogy mi minek volt az előzménye és a következménye. Nem is beszélek róla szívesen.”

Érzékeli azonban a drámai fordulatokat és a tragikus végkifejletet: „A falubeliek és az újvidéki né-

metek nagyon féltek, hogy a szerbek bosszút fognak állni. Mozgolódní kezdtek; nem akartak elmenni, csak fölkészültek minden eshetőségre. Az újvidékiek a férfiak kivételével falura költöztek, a mi utcánkban is csak két család maradt. Egy este aztán harangszóra elindult a karaván Németország felé, mind a nyolcszáz német elhagyta a várost. Jól tették, hogy elmentek, nagyon szomorú dolgok történtek a kitelepülésük után.”

A Hoffmann család is tépelődik: mit tegyen? A ház tulajdonosai Zomborba, rokonokhoz költöznek; kétvagonnyi holmijukat Hoffmannék is segítenek összecsomagolni.¹ Végül Újvidék hatszori bombázását követően úgy döntenek, hogy Paksra menekülnek Mária testvérbátyjáiékhöz, és ott maradnak, amíg „elmúlik a vihar”.

A bútorokat, zongorát, festményeket, egyéb ingóságokat hajókra rakják (az egyik hajónak Vihar a neve), másnap pedig, ’44 októberében, az utolsó, Magyarországra induló vonattal ők is útra kelnek. „Úgy jöttünk, hogy majd visszamegyünk, azt hittük, hogy csak átmenetről van szó.”

– Vannak-e az ismerősök közül olyanok, akik visszatértek Kátyra vagy Újvidékre? Mennyire élő a kapcsolat az ottani barátokkal?

– Akik elmenekültek, azok közül senki nem tért vissza, de a kátyi magyarok, akik mindig a faluban éltek, nem hagyták el Bácskát. Egyre kevesebb a levelezőpartner, de akik élnek még, azokkal rendszeresen levelet váltok. A mostani háború (az interjú 1994-ben, a második balkáni háború idején készült – G. I.) előtt többször utaztam édesanyád bátyjával a szülőfalumba és Újvidékre, de Olgicának⁶ most nem írok, nehogy baja származzon belőle, amiért magyarokkal paktál.

A rakomány egy része meg is érkezett, a maradék azonban, ami a Viharon volt, nem. „Egyszer megint jött valaki, azt mondta, jön a Vihar. Ópapád persze meghatódott, és mindjárt rohant le a Dunára, de mire odaért, a hajó már elhagyta a kikötőt. Valaki javasolta, hogy menjünk Földvára, ott majd kiteszik a rakományt... ott éjszakáztunk, másnap korán keltünk, lementünk a hídhoz. Ha akkor bombázták volna a hidat, ma nem ülnénk itt. Esett

az eső, féltem, hogy megázik a zongora. A Vihar nagy méltósággal közeledett két-három német hajónaszád kíséretében; reméltük, hogy kiköt. Amikor hallótávolságba értek, kértük, hogy a hajón szállított bútorainkat lehozhassuk. Egy tiszt ordítva csak ennyit válaszolt: „Nyugodtak lehetnek, biztos helyre visszük! Azonnal továbbmenni, mert lövetek!” Nagy szomorúan hazajöttünk.

Később egy paksi hajóstól tudta meg, aki ott volt a Viharon, hogy

Betyár Strand, Újvidék, 1937

⁶ Az egyik szomszéd szerb lány

Linzig vitték a szállítmányt, és Hoffmann Mária zongorája egy bárba került. A tizenkét személyes evőeszközkészletet szétdobálták, a ruhaneműs láda is odaveszett.

Egy évvel az után, hogy a Vihar elhagyta Paksot, strandolás közben megdőbbenve ismerte föl a partra kitergetett ruhák között (akkor még a Dunára jártak mosni Pakson az emberek) konyhagarnitúrájukat, amit ő hímzett.

„Az első világháború során az elszakított déli országrészben rekedt három hajó, a BAJTÁRS és a VÁNDOR gőzösök, valamint a VIHAR motoros a szerbek kezére került, s a 40-es évekig ott használták őket.”
(www.hajoregiszter.hu; Veres Gábor gyűjteményéből)

JEGYZET

- ¹ Az újvidéki ház tulajdonosai Steiger Kazal Béla és felesége, Steiger Kazal Béláné (Rózszi Milla), aki Zomborban született 1895-ben. Újvidékről 1944. november 15-én tűnt el. Eltűnése napján azt mondta a szomszédoknak, hogy kihallgatásra megy. Férje sokáig kerestette, eredménytelenül. Steiger Kazal Béla a háború után Szegeden élt, majd Budapesten halt meg. Hoffmann Ferenc lánya, Jolán., özv. Csurusky Györgyné (sz.: Káty, 1901. január 10.) 1945/46-ban nyomtalanul eltűnt Slovenska Bistricáról, a saját házukból. Ő Topolyán állami szolgálatban, Nagybecskerekén állami postán dolgozott, Karavukovón (Bácsordas) postamesternő volt. 1931-ben házasságot kötött özv. Csurusky György nyug. cs. és kir. tábornokkal, aki görögkeleti vallású és szintén kátyi születésű volt. „A II. világháború folyamán a város visszakerült Stájerországhoz, ill. a Német Reich-be Windisch-Feistritz név alatt... A német törvények alapján Jolán nem kaphatott nyugdíjat, hanem ideiglenes segélypénzt.” Ez nagyapám, Hoffmann Ferenc családi krónikájában olvasható. Jolán nagynéném egyéni sorsa és tragédiája nem illik bele talán a könyv egészének koncepciójába, de nem hallgathatom el, ha már ilyen átfogó képet kap az olvasó a családról, s a távolabbi rokon eltűnéséről is szó esik. (Koch Józsefné Inotai Gyöngyinek, a Hoffmann–Inotai-hagyaték gondozójának közlése)

Jellegzetes járeki „német” ház